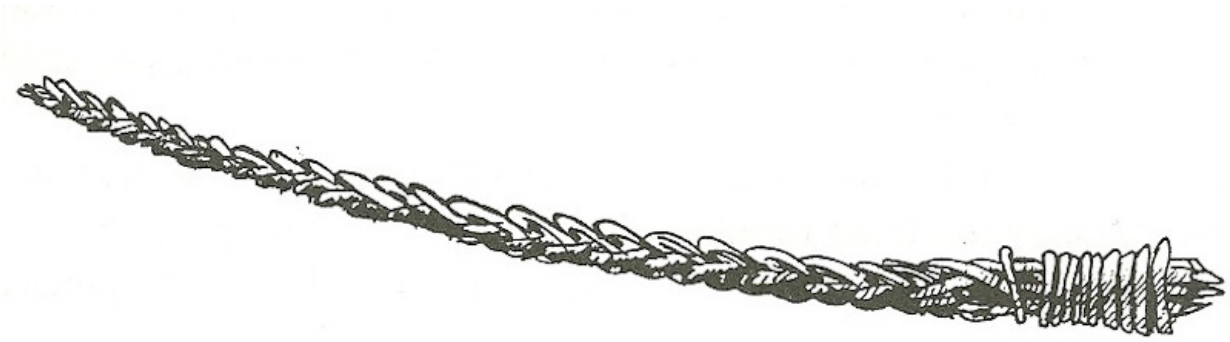
Írta: Benedek Csaba
2011. december 28. szerda, 15:12 - Módosítás: 2020. december 28. hétfő, 09:53

December 28. Aprószentek napja

Része az egyházi év karácsonyi ünnepkörének. A köréje sereglő ünnepi szokások ideje az előző nap estéje is lehet. A szokásmagyarázó mondák és az egyházi liturgia szerint emlékünnep: a Krisztusért mártírhalált halt betlehemi kisdedek szenvedéseit jelképezi; „aprószent” minden fiúcsecsemő, akit Heródes király a gyermek Krisztus keresésekor megöletett. A bibliai történet – a templomi prédikációk következményeként – meglepő elevenséggel élt még századunk elején is az aprószentek napja szokásai mögött. Pl. a fiúgyermekek megkorbácsolásának szokását a betlehemi kisdedek szenvedéseire vetítette vissza, a lányok megvesszőzésének ceremóniáját pedig arra magyarázta, hogy Betlehemben a fiúgyermekek pusztultak el, most a lányoknak kell értük szenvedni. A korbácsolás rítusa azonban korántsem függ össze a bibliai történettel, hanem pogány termékenységvarázslás és katartikus rítusok halvány emléke, amelyet az egyház úgy erősített meg, hogy a korbácsolásra használt vesszőt felvette szentelményei közé. Az ilyen vessző vagy a belőle font korbács a betegséget hárította volna el az emberektől. Máig sem tudjuk azonban, hogy az aprószentek napján szokásos korbácsolás rítusát és képzeteit az egyházi gyakorlatból, esetleg a szomszéd népektől tanultuk-e el, vagy történelmünk mélyebb rétegeibe vezet vissza. XVI. sz.-i egyházi források említik a „vesszők megszentelését”, világi források pedig már a XV. sz.-ból tudósítanak a korbácsolás népi formáiról. XX. sz.-i formái: az aprószentek napját megelőző estén, általában azonban aprószentek napján a legények vagy fiúgyermekek vesszőköteggel vagy vesszőből font korbáccsal gyengén megcsapkodják a lányokat, asszonyokat szerencsekívánó mondókák kíséretében.

Az utóbbi évszázadban elsősorban a fiúgyermekek szokásává vált a korbácsolás. Szerencsekívánó mondókáik kíséretében a ház minden tagját megveregetik. A meglátogatott házaknál adományt kapnak. A Csallóközben, Szigetközben a legényavatás kapcsolódik aprószentek napjához. Itt a lányokat korbácsolták meg a legények, akik a közös férfimulatságra szánt adományokon kívül még életkorjelző szalagokat is kaptak a lányoktól . A szalagok a legénycímerre kerültek, és a lányok gondoskodtak rendben tartásukról. Erdély egyes helységeiben aprószentek napján a legényeknek a fonóban kellett – büntetés terhe mellett – aludniuk.

Aprószentek napjának jellegzetes szokása a vesszőzés, melyet neveznek aprószentekelésnek, odoricsolásnak, suprikálásnak, csapulásnak stb. is. A vessző lehet termőág, hajló fűzfavessző vagy korbács. A vesszőzés résztvevői a fiúgyermekek, legények vagy pásztorok. Megkorbácsolják a lányokat, asszonyokat vagy a gyerekeket. A szomszédba „mustármagért” küldött fiúgyereket a háziak veregetik meg. Koronkán a mit sem sejtő kisfiút mustármagért küldték. Mikor ezt elmondta, a háziasszony egy vesszővel „megsuprálta”: „Aprószentek Dávid, Dávid éljen a fiad sokáig!” Ezután megjutalmazták a gyereket dióval, mogyoróval, esetleg egy kis pénzzel. Szegeden a gyerekeket ugyancsak mustármagért küldték a szomszédba, ahol elővették a nyírfavesszőt s megkérdezték, hányan vannak az aprószentek. Addig vesszőzték, míg meg nem mondta, hogy száznegyvennégyezren. Ha nem tudta megmondani, akkor a háziak mondták el helyette. Úgy tartották, hogy akit megvesszőznek, az nem lesz keléses.

Az aprószentek napi egészség és termékenység biztosítása céljából alkalmazott vesszőzés Szolnok Megyében a tiszafüredi járás és a Nagykunság kivételével -mely helyeken csak szórványosan fordul elő- viszonylag széles körben ismert. A megye déli részén a legelterjedtebb, ahol a Tiszazugban Szelevény és Nagyrév kivételével mindenütt ismerik. A Tiszától nyugatra a Jászságban is tömbszerűen ismert, és csak Jászdózsa, Jászjákóhalma és Jásztelek kutatópontokon nem jegyezték le a vesszőzést. A vesszőzés szokásában a gyermekek szülő, rokonok, szomszédok által történő jelképes elverése dominál, mely Jászkisér kivételével az egész Tiszától nyugatra eső területen egységes. A Tiszántúl déli részén (Öcsöd, Kunszentmárton, Csépa, Tiszasas, Tiszaug) mindenki mindenkit megvesszőz a háznál. A vesszőzésnek ez a szokása ismert Jászkiséren is, melynek lakossága a Tiszántúlról települt be. Gyermekek, kamaszok csoportos suprikálása, mely a nálunk a fiatalabb gyerekeket érinti csak Kunmadaras és Cibakháza településen ismert.

Irodalom:

Magyar Néprajzi Lexikon 1. (Főszerk: Ortutay Gyula), 1977. 118-119.

Magyar Néprajz VII. Népszokás, néphit, népi vallásosság (főszerk: Dömötör Tekla), 1990. 258-261.

Szolnok Megye Néprajzi Atlasza II. 1. (Szerk: Szabó László-Gulyás Éva-Csalog Zsolt), Szolnok, 2001. 73-74.

Ajánlott irodalom:

http://www.szeretlekszekelyfold.hu/hagyomany-3/571-aproszentek